

DE SCHOOLRADIO AFSCHAFFEN ?

In het voorjaar van 1982 besliste de regering in het raam van haar besparingsmaatregelen de schoolradio en -TV af te schaffen. Luide moties en agressieve lezersbrieven in de kranten waren het gevolg. Ik begrijp al die drukte niet zo goed : de enige uitzendingen die ik goed ken, nl. de schoolradio Nederlands voor 16 tot 18-jarigen, zouden gerust in alle stilte kunnen verdwijnen zonder dat iemand het merkt of zonder dat het echt jammer is. Het aantal klassen waarin deze uitzendingen effectief gebruikt worden, lijkt mij inderdaad zeer klein. Mij persoonlijk is geen enkele leerkracht bekend die deze uitzendingen in de klas te pas brengt, de meeste collega's hebben zelfs maar een vaag vermoeden van het bestaan ervan. Hebben al deze mensen ongelijk en is dit weer eens een voorbeeld van de spreekwoordelijke afkeer van AV-media die de leerkrachten van het voortgezet onderwijs heten te hebben ? Ik vrees dat er meer is, Horatio !

Technische problemen misschien hier en daar ? Geen cassette-recorder in de school of een overwerkt schoolsecretariaat dat geen tijd heeft om opnamen te maken ? Dat bestaat nog wel, maar de voornaamste redenen liggen waarschijnlijk in de uitzendingen zelf, waarvan de bruikbaarheid maar eens grondiger bekeken moet worden.

De programma's.

Voor de leeftijdsgroep van 16 tot 18 jaar presenteerde de BRT vorig jaar de reeks "De auteur en zijn werk", bestaande uit gesprekken met auteurs, meestal naar aanleiding van een of ander recent werk. Het is natuurlijk erg goed dat de schoolradio zich met recente literatuur uit Noord en Zuid gaat bezig houden, want je kunt als leraar niet alles zelf gelezen hebben wat er verschijnt. Hetzelfde geldt voor de andere reeks programma's voor deze leeftijdsgroep, "Het woord is aan de vrouw", waarin Antoon Van Wilderode een aantal gedichten van levende vrouwelijke dichters besprak.

Voor dit schooljaar is er niets veranderd en krijgen we opnieuw een reeks over recent proza en een over moderne poëzie. Dat is overigens al jaren zo, behalve dat er vroeger ook nog een reeks over toneel bij was, maar die is nu helaas verdwenen. Helaas, omdat ze de enige was die materiaal bevatte dat de leraar in geen geval zelf kon maken. Maar ja, het waren ook de duurste programma's ... Eén ding is nu al duidelijk, de zaak zit in een zwaar literaire sfeer. Men moet dan wel stellen dat dit een erge verenging is van het vak Nederlands. Al jaren en jaren aan een stuk blijkt er in Brussel geen inspiratie voorhanden om eens iets te doen rond

bv. interview- of gesprekstechniek, rond sociolinguïstiek of kindertaal en wat er nog meer zou kunnen. Nederlands is literatuur, punt. Dit is nog het ergst voor de technische afdelingen en voor de beroepsschool : er zijn al jaren geen uitzendingen bij waar je in de beroepsschool wat mee kunt doen.

Wat is er dan mis met de uitzendingen zelf ?

Ten eerste, ze zijn saai. Onze leerlingen zijn gewoon geraakt aan levendige, moderne radioprogramma's, waarin niet een half uur aan een stuk twee heren op gedragen toon converseren. Maar bij de schoolradio bespeur je geen teken van leven, geen greintje enthousiasme. De manier waarop de schrijvers geïnterviewd worden, is ronduit pijnlijk : de vragen (waarover later nog), worden blijkbaar van het blad afgelezen op een stijve, boekige toon. En dan wil de BRT op die manier reclame maken bij de leerlingen voor de interviews van Bibeb ! Ook Antoon van Wilderodes manier van spreken is vaak te nadrukkelijk, maar hij klinkt tenminste persoonlijk, wat o.m. voortkomt uit het feit dat hij klaarblijkelijk improviseert op notities (aarzelingen, versprekingen...) iets wat voor de interviewers niet haalbaar blijkt. We pleiten er niet voor om er een of andere idiote jingle tussen te zetten of op een andere manier de zgn. vrije radio's na te bootsen, maar nu is de schoolradio een van de stijfste BRT-programma's. Zelfs de religieuze programma's en de uitzendingen door derden zijn tegenwoordig al vlotter gepresenteerd dan de schoolradio voor Nederlands.

Suffe interviews

Het ergste toch zijn de interviews met de schrijvers. De vragen zijn ronduit passe-partouts die voor iedereen kunnen dienen. "Bent u vroeg met schrijven begonnen ?", "Waarom schrijft u ?" Hoe verzinnen ze het ?! Dat je die vragen letterlijk aan iedereen kunt stellen, blijkt nog het mooist in het programma over Bibeb. Deze dame was helaas niet bereikbaar op het afgesproken ogenblik en wat doen ze dan bij de BRT ? Nee, ze maken geen nieuwe afspraak, ze interviewen gewoon Bibeb's baas bij Vrij Nederland, Rinus Ferdinandusse : "Wanneer is ze met schrijven begonnen ?", "Waarom heeft ze voor het interview gekozen ?" ! Bij deze stunt willen we niet aannemen dat het om een geval van krasse nonchalance gaat, maar wel dat er bij de BRT gewoon geen geld was voor een tweede reis naar Amsterdam. Dit zijn letterlijk armoe-programma's : er is klaarblijkelijk geen geld of tijd om wat beters te doen.

De gestelde vragen zijn niet alleen oppervlakkig en algemeen, het hele verloop van deze interviews is louter amateuristisch : er is geen gesprek met de auteur, er wordt

niet doorgevraagd, zelfs niet als de geïnterviewde duidelijk naast de zaak antwoordt, er wordt noch empatisch, noch kritisch gereageerd. Volgende vraag, punt. Van wat de programmamakers blijken hun uitzending over Bibeb zozeer bewonderen in haar aanpak, brengen ze helemaal niets terecht in hun eigen interviews. Dit is niet alleen saaie radio, het is bovendien journalistiek klungelwerk. In onze middelbare scholen zitten honderden meisjes en jongens die beter kunnen interviewen dan dit !

Armoeradio wegens geldgebrek ?

Het thema van de reeks was overigens "De auteur en zijn werk" en er ging dus in de interviews nogal wat aandacht naar het ambachtelijke in het literaire werk. Misschien zou het, mits wat extra voorbereidingswerk, mogelijk geweest zijn montages te maken uit deze interviews, die het thema dan wat systematischer door allerlei auteurs lieten behandelen (bv. één uitzending over "Waarom schrijven ze ?", één over "Hoe zijn ze begonnen ?", één over "Hoe doen ze het ?" enz.) Zoiets zou veel levendiger overkomen en bovendien kan de leraar thuis zoiets niet goed zelf verzamelen, wat voor de BRT toch ook een criterium bij de keuze moet zijn. Maar alweer : zoiets kost geld, he !

Waarschijnlijk is het ook mede door de suffe interviewstijl dat de hele literatuur in de sacrosancte sfeer blijft : me-
neer de auteur zegt het zo, de meester heeft gesproken, de luisteraar buigt ontroerd het hoofd en zwijgt. Nergens een kritisch geluid ook geen poging om de literatuur een beetje maatschappelijk te plaatsen, om wat ideologiekritiek mogelijk te maken. Een soort van renaissance-ideaal bijna : de poëet als centrale figuur, scheppende held, alsof literatuur niet op de eerste plaats een maatschappelijk fenomeen is dat te maken heeft met lezers en teksten.

Eén ding is dan weer positief in hun aanpak : geen van beide reeksen bezondigt zich aan dat soort verdunde literatuurwetenschap dat in Vlaanderen nog vaak doorgaat voor literatuuronderwijs : er wordt gewerkt voor gewone lezers.

De functie van de schoolradio.

Zo komen we langzamerhand bij wat de kernvraag zou moeten zijn bij het denken over schoolradio : wat is de functie ervan in het geheel van het onderwijs ? Waarvoor kan de leraar dit medium gebruiken ?

Hier heerst de meest volstrekte onduidelijkheid. Blommendiers 1976 constateert al dat de doelstellingen van de BRT-schooluitzendingen nergens echt geëxpliciteerd worden. In de BRT-brochure 82-83 wordt al gezegd bij de aankondi-

ging van alweer een nieuwe reeks interviews met auteurs :
"Bedoeling daarbij is leerlingen en leerkrachten in contact te brengen met een of andere prozavorm en de beoefenaar daarvan. Vermits er binnen het tijdsbestek toegemeten aan de studie van de Nederlandse literatuur op school, de leerkracht niet altijd toekomt aan de meest recente auteurs en hun werk, blijft die reeks een welkome aanvulling en illustratie van het literatuuronderwijs".

Als voorbeeld van een vage doelstellingenformulering kan dit tellen : wat betekent "in contact brengen ?" en wat is dat voor een redenering dat als je geen tijd hebt om aan de meest recente auteurs toe te komen (om wat te doen ?) dat je dan de schoolradio nog hebt ter welkome (bij wie ?) aanvulling en illustratie (waarvan ?) ?? Betekent dit dat deze uitzending de leraar gewoon kan vervangen : hij zet de cassette-recorder aan en gaat (al naar gelang zijn aard) streng of vriendelijk naar de klas zitten kijken ? Dan blijft er nl. op het einde nog een goed kwartier over om notities te laten aanvullen en vergelijken. Dit is toch een karikatuur : wat doet die radio dan wat ik niet beter zelf kan doen ?

Zo gezien geldt het bezwaar bijzonder voor de poëzieprogramma's : je hebt zelfs de stem van de auteur niet gehoord. Anton Van Wilderode geeft zijn commentaar bij een paar gedichten die door een declamator worden voorgelezen. Een paar keer suggereert de commentator wel dat de leerlingen later de besproken gedichten nog wel eens zullen lezen, maar juist dan zijn de interpretaties die hij geeft, veel te gesloten. Daarenboven zijn ze wel eens betwistbaar : bij F. ten Harsen van der Beek voel ik een zekere ironische kijk op de eigen jeugd aan, maar Van Wilderode zegt daar niets over, het feministische bij Patricia Lasoen merkt hij ook niet op. Natuurlijk heeft hij recht op zijn interpretatie, zoals iedereen, maar een voorname functie van de leraar in de poëzieles is toch de leerlingen te leren hun eigen interpretaties op te bouwen. Van Wilderodes sterk sturend optreden, met het hele gezag van het medium radio erbij, maken dit niet mogelijk.

Maar wat dan wel ?

Schaffen we de schoolradio dan maar gewoon af ?
Er zouden niet veel tranen om gestort worden in Vlaanderen, maar toch zou dat een gemiste kans zijn. De schoolradio is natuurlijk voor Nederlands een twijfelachtige docent, niet in de laatste plaats omdat in dit vak doceren zo een marginale activiteit zou horen te zijn. Maar wat de schoolradio ons wel zou kunnen geven, ligt in de eerste plaats op het gebied van de ervaring, van het expressieve. Het medium kan ons materiaal bezorgen dat moeilijk op een andere manier kan worden verkregen (schooltelevisie is meestal veel onhandi-

ger, al was het maar omdat je het recordertje niet onder je arm mee kunt nemen van klas tot klas).

Wat is hiervoor nu praktisch nodig ?

1. Het aantal uren schoolradio Nederlands voor de leeftijdsgroep 16-18 jaar bedraagt thans tien per jaar (twintig uitzendingen van een half uur). De BRT heeft klaarblijkelijk niet de mankracht en het geld om deze tijd behoorlijk te vullen. Het aantal uren uitzending moet dus drastisch worden verminderd tot bv. drie uur per jaar, maar met behoud van de huidige personeelssterkte en financiële armslag. Om creatief werk te verrichten is nu eenmaal tijd nodig, en op meer geld hoeven ze in de huidige omstandigheden toch niet te rekenen.
Dit bezwaar is toch al gedeeltelijk opgevangen doordat de uitzendingen achteraf nog vijf jaar lang worden beschikbaar gehouden op cassettes (zich wenden tot de Dienst voor Didactische films en audio-visuele media, Handelskaai 7, 1000 Brussel). Een ruimere ruchtbaarheid aan deze mogelijkheid met algemeen verspreide catalogen of lijsten van wat beschikbaar is zouden hier het gebruik kunnen stimuleren.
2. De schoolradio moet zich voor Nederlands afwenden van het louter instructieve, het verschaffen van informatie. Zijn voornaamste kans ligt op andere gebieden :
 - a. Het presenteren van ervaringsgegevens, van aanschouwingsmateriaal en vergelijkingsmateriaal : hartige interviews met schrijvers, programma's over de Nederlandse dialecten (zonder commentaar, tenzij in een leraarshandleiding, zie 4), over interviewtechniek, een luisterspelversie van Elckerlyk, bekende toespraken uit het BRT-archief enz.
 - b. Sfeerscheppend materiaal : muziek uit de tijd van de schrijver (jazz, charleston en luit), levendig presentatie van literaire werken en genres enz.
3. Naast de literaire uitzendingen moet er ook plaats komen voor taalbeschouwelijke. In geval van gebrek aan inspiratie kan de dienst schooluitzendingen maar eens wat gaan snuffelen in "Taal gebruiken" van R. Ankone, een echte goudmijn voor zo'n zaken.
4. De schoolradio moet zorgen voor het nodige begeleidend materiaal. Hieronder zijn niet alleen de geciteerde literaire teksten te verstaan, die dan gerust op school verder kunnen vermenigvuldigd worden, maar er zou ook ander nevenmateriaal naar de scholen kunnen gestuurd, met ideeën voor verder verwerking. Dat tot nog toe nog nooit voor deze uitzendingen serieuze doelstellingenfor-

muleringen zijn gepubliceerd, is overigens gewoon een schande. Zoiets kan toch niet meer in 1982 ! Zo onttrekt de schoolradio zich natuurlijk aan de kritiek, want je kunt hem niet verwijten dat hij zijn doel slecht bereikt, maar hij wordt ook voor de leraar een stuk minder bruikbaar.

5. De schoolradio moet zich in de eerste plaats richten tot diegenen die het meest behoefte hebben aan levendig aanschouwingsmateriaal d.w.z. tot de beroepsschool. In de 6e Latijn-Wiskunde kun je het desnoods nog prima rooien met "Chalk and talk", in de beroepsklassen niet. Dit veronderstelt dus een totale ommekeer in het tot nog toe gevolgde beleid op dit gebied.

En de verantwoordelijken ?

En dan tenslotte nog dit : er bestaat een raadgevende commissie voor de schooluitzendingen, waartoe naast het team van de schooluitzendingen ook deel uitmaken de directeur van de omroep en een aantal inspecteurs van het katholiek en het officieel onderwijs. Deze raad "discussieert over de voorgestelde programma's, maakt een definitieve keuze of laat de beslissing over aan de BRT. Ze kan ook voorstellen doen : andere programma's, nieuwe reeksen, andere aanpak". (Blomme-Lenders 1976, p. 20).

Iedereen weet dat inspecteurs overbelast zijn, zodat men het ze niet helemaal kwalijk kan nemen dat ze in dit geval hun begeleidende functie niet echt kunnen vervullen. Het is niet aan te nemen dat verantwoordelijke mensen dit klungelwerk zouden kennen en het toch dekken. Waarschijnlijk laten ze "de beslissing (vaak) over aan de BRT" en dat zouden ze blijkbaar beter niet doen.

Ondertussen, waarde lezer, moet u maar eens luisteren naar de schoolradio om te weten of het echt zo bar is als hierboven zo kleurrijk beschreven staat. Het programmarooster ligt ergens in de leraarskamer. Als er later nog eens iets nieuws gebeurt op de Keyerslaan, zullen we het u laten weten, want één verandering om de tien jaar, dat moet toch kunnen, zeker !

Roger Roger

BIBLIOGRAFIE

B. Blomme, P. Lenders : De schooluitzendingen en andere audiovisuele media in België, Schriften 2, Centrum voor Didactiek, Antwerpen, 1976.